Tryggande av pensionsutfästelser

Av docenten Dag Helmers

Såsom tidigare redovisats i denna tidskrift avlämnade pensionsstiftelseutredningen sitt slutbetänkande år 1965 (Pensionsstiftelser II, SOU 1965:41). Efter ett omfattande remissförfarande, överbearbetning inom justitiedepartementet och lagrådsgranskning framlades förslag till ändrad civillagstiftning i proposition nr 83 till årets riksdag. I följdproposition nr 84 föreslogs ändringar i kommunalskattelagen m. fl. skatteförfattningar. Vårriksdagen behandlade propositionerna och godkände de framlagda förslagen. Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 mars 1968. Vid inkomsttaxering gäller sålunda den nya lagstiftningen först vid 1969 års taxering.

1961 års lagstiftning om pensionsstiftelser och 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser ersätts med lag om tryggande av pensionsutfästelse m. m. Samtidigt har vidtagits ändringar i en serie civilrättsliga lagar: handelsbalken, konkurslagen, utsökningslagen, bokföringslagen, 1929 års lag om tillsyn över stiftelser, lagarna om aktiebolag, försäkringsrörelse, bankrörelse, sparbanker, ekonomiska föreningar och jordbrukskasserörelsen. Flertalet av dessa ändringar utgör följdändringar av den nya tryggandelagen. I det följande kommer därför redogörelsen att koncentreras till innehållet i sistnämnda lag.

Tryggandelagen

Tryggandelagen är i jämförelse med utredningens förslag förenklad på åtskilliga punkter och vissa regler med närmast arbetsmarknadspolitisk motivering som utredningen föreslagit har utgått. Utredningens önskemål var att pensionsutfästelser skulle bli föremål för förhandlingar i större omfattning än tidigare. Så har blivit fallet utan något tryck från lagstiftarens sida, varför det är väl motiverat att förenkla lagstiftningen på sätt nu skett.

Någon skyldighet att göra avsättning för att trygga givna pensionslöften föreskrives icke. Sådan skyldighet föreligger emellertid enligt flera avtal på arbetsmarknaden. Det första av dessa var den s. k. ITP-planen. Uppmärksammas bör dock att de nya reglerna om tillgodoseende av pensionsberättigads intressen vid upphörande eller överlåtelse av näringsverksamhet är tvingande. Dessa nya regler är sålunda icke beroende av om avsättning skett.

Enligt tryggandelagen kan pensionsutfästelse tryggas genom antingen en särskild redovisning av pensionsskuld eller avsättning av realtillgångar till pensionsstiftelse. Endast oantastbara pensionslöften kan tryggas på detta sätt. Detta innebär att endast antastbara löften, givna före utgången av år 1966 tryggas genom lagstiftningen. Eftersom skattelagstiftningen anpassats till de nya civilrättsliga reglerna, erhålles icke avdrag för kapitalvärdet av antastbara löften, givna fr. o. m. ingången av år 1967.

Reglerna för beräkning av kapitalvärdet av intjänad pension överensstämmer med nu gällande. En legal definition har

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:09

införts av begreppet ”allmän pensionsplan”, varmed förstås allmänna grunder för pensionering vilka skall innehålla regler om tryggande genom kreditförsäkring, avsättning till pensionsstiftelse eller annan likvärdig anordning. Planen skall vara godkänd av huvudorganisationen på arbetstagarsidan.

Rätt att redovisa pensionsskuld i balansräkningen under rubriken ”Avsatt till pensioner” tillkommer varje arbetsgivare för vad han åtagit sig enligt allmän pensionsplan. Det må nämnas, att några enskilda firmor erhållit kreditförsäkring i Försäkringsbolaget Pensionsgaranti för löften enligt ITP-planen. Dessa firmor kan sålunda redovisa denna pensionsskuld i bokföringen utan att bilda någon stiftelse. I jämförelse med nu gällande rätt innebär detta en utvidgning, eftersom företag av denna typ idag icke äger göra avsättning till pensionsstiftelse med revers.

Aktiebolag och därmed jämställda juridiska personer äger skuldföra jämväl andra pensionsutfästelser. Beträffande huvudaktieägare saknas dock denna rätt. Skuldredovisning kan sålunda endast ske för utfästelser till sådan anställd enligt allmän pensionsplan. Begreppet ”huvudaktieägare” har klart definerats och avser liksom hittills endast delägare i familjebolag. Lagen stadgar: ”Till grund för bedömandet huruvida en person har bestämmande inflytande lägges hans eget samt hans föräldrars, far- och morföräldrars, makes, avkomlings och avkomlings makes samlade innehav av aktier och andelar.”

Med arbetsgivares pensionsreserv förstås hans skuld för åtagande enligt allmän pensionsplan och för annan intjänad pension för vilken skuldredovisning kan ske. Reserveringen får liksom nu icke minskas under arbetsgivarens pensionsreserv, såvida inte löftena tryggas genom pensionsstiftelses tillgångar. Det bör uppmärksammas att löften enligt allmän pensionsplan endast i undantagsfall kommer att tryggas av pensionsstiftelse.

De skatterättsliga konsekvenserna av redovisning av pensionsskuld är följande. I ett normalfall, där ett aktiebolag redovisar kapitalvärdet av alla sina pensionsutfästelser under posten ”Avsatt till pension”, får bolaget avdrag för avsättningar upp till belopp motsvarande pensionsreserven. Finnes eller uppstår överskott på skuldkontot skall detta avtappas på visst sätt. Överskottet, i lagstiftningen kallat ”disponibla pensionsmedel”, skall årligen minskas med belopp motsvarande verkställd avsättning till pensionsstiftelse samt engångspremie för pensionsförsäkring. Därutöver skall återföring till beskattning ske med en tiondel av disponibla medel vid räkenskapsårets ingång. Avtappningsregeln har fått den utformning som förordats av Näringslivets skattedelegation. Redan här må anmärkas, att nu gällande avtappningsregel skall tillämpas sista gången vid 1968 års taxering. Omläggningen till det nya kontosystemet sker under 1968 och för att förenkla övergången föreskrives att någon avtappning enligt de nya reglerna ej behöver ske förrän vid 1970 års taxering.

Pensionsstiftelser

Enligt den nya lagen får en pensionsstiftelse endast ha till ändamål att trygga pensionering. Idag förekommer pensionsstiftelser med biändamål av olika slag. Den nya lagstiftningen kräver en renodling av pensionsstiftelserna och för denna procedur finnes särskilda regler i övergångsbestämmelserna.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:09

Pensionsstiftelserna kan i princip trygga alla slag av pensioner. Utfästelse enligt allmän pensionsplan tryggas emellertid ej av stiftelse, såvida detta icke uttryckligen angivits. Vidare gäller den begränsningen att stiftelsen icke får trygga högre pension åt huvudaktieägare än vad som kan anses sedvanligt för arbetstagare med motsvarande uppgifter.

Pensionsstiftelse skall fortsättningsvis vara realstiftelse, vilket innebär att stiftelse icke får mottaga reverser från arbetsgivaren. Återlånerätt föreligger under vissa omständigheter. Med tillsynsmyndighets godkännande kan stiftelse äga aktier i arbetsgivarbolaget.

Alla pensionsstiftelser är s. k. pantstiftelser. Arbetsgivaren äger gottgöra sig ur stiftelsens överskott för utbetald pension m. m., engångsunderstöd av visst slag samt för vad han avsatt på skuldkonto enligt allmän pensionsplan. Gottgörelse kan ske enligt bokföringsmässiga grunder.

För pensionsstiftelse skall finnas en styrelse med lika många ledamöter från arbetsgivaren som från arbetstagarna. Tryggar stiftelsen huvudaktieägares pension utser länsstyrelsen ordförande.

Särskilda regler har tillkommit beträffande likvidation av pensionsstiftelser.

Skattereglerna anknyter till de civilrättsliga bestämmelserna om pensionsstiftelser. Avdrag erhålles sålunda för avsättning av realmedel så att stiftelsens förmögenhet uppbringas till pensionsreserven. Finnes både pensionskonto och stiftelse och tryggar stiftelsen även pensionslöften som kan kontoföras, beräknas på sätt nu sker en gemensam pensionsreserv. Några avtappningsregler finns ej beträffande pensionsstiftelses överskott. Lagstiftaren förutsätter nämligen, att arbetsgivaren utnyttjar sin rätt till gottgörelse. Detta antagande är berättigat, eftersom gottgörelsen innebär att arbetsgivaren tillföres realmedel. Pensionsstiftelse kan bli skattskyldig under de förutsättningar som anges i p. 8 av anvisningarna till 53 § KL. Beskattning kan givetvis endast förekomma om stiftelsen har överskott.

Avdrag för avsättning till pensionskonto eller till pensionsstiftelse kan ske i förvärvskällorna jordbruksfastighet, annan fastighet och rörelse.

Upphörande och överlåtelse av näringsverksamhet

Upphör en arbetsgivare med sin verksamhet utan att lämnade pensionsutfästelser övertagas av annan, är han skyldig att inköpa pensionsförsäkring. I samband med upphörandet likvideras även befintlig stiftelse. För kreditförsäkrade pensionslöften föreligger icke skyldighet att inköpa pensionsförsäkring.

Vid överlåtelse av rörelse eller annan näringsverksamhet kan efterträdaren övertaga pensionsansvaret. Pensionsstiftelse kan även överföras. Skatterättsligt innebär ett sådant övertagande av pensionsutfästelser att efterträdaren åtnjuter avdragsrätt för att trygga även vad som intjänats under anställning hos företrädaren.

Såsom angivits i inledningen gäller dessa civilrättsliga regler oavsett om skuldföring eller pensionsstiftelse finnes.

Personalstiftelse

Personalstiftelse enligt den nya lagen skall främja sådan välfärd åt anställda som ej avser pension, lön m. m. Även dessa stiftelser skall vara realstiftelser. Personalstiftelser får ej utlåna medel till arbetsgivaren. Arbetsgivaren äger gottgöra

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:09

sig ur stiftelsen för vad han utgivit för stiftelsens ändamål. Särskild styrelse med lika antal representantion i styrelsen för arbetsgivaren och för de anställda föreskrives. Någon ytterligare begränsning för avsättning stadgas ej.

För personalstiftelser liksom för pensionsstiftelser utgör länsstyrelse tillsynsmyndighet.

Övergången till det nya systemet

Under år 1968 skall pensionsstiftelse inom ramen för den nya lagstiftningen omläggas till ett pensionskonto till den del stiftelsens tillgångar utgöres av en av arbetsgivaren utfärdad revers utan säkerhet.

Till den del befintlig pensionsstiftelses förmögenhet består av realtillgångar, vartill hänföres jämväl fordran mot arbetsgivaren med säkerhet, utgör den en pensionsstiftelse i den nya lagens mening. Har pensionsstiftelse idag ett biändamål, skall uppdelning av stiftelsen ske enligt särskilda regler. Härutöver finnes en mängd övergångsbestämmelser av detaljkaraktär.

Ändring i förmånsrättsordningen

Nuvarande förmånsrätt enligt HB 17 : 4 kvarstår. En ny förmånsrätt för pensionsfordran har införts i HB 17 : 6 a. Denna förmånsrätt tillkommer endast arbetstagare födda 1907 eller tidigare och omfattar högst ett årligt pensionsbelopp motsvarande ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Med denna nya förmånsrätt, som ligger före fastighetsinteckning, vill lagstiftaren trygga privata pensioner till personer som icke erhåller full ATP. Det förmånsberättigade beloppet skall i förekommande fall minskas med vad arbetstagaren äger uppbära enligt allmän pensionsplan eller enligt pensionsförsäkring tecknad i samband med tjänst.

Nuvarande förmånsrätt enligt HB 17 : 11 för pensionslöften tryggade av s. k. bundna stiftelser utgår. Särskilda övergångsbestämmelser kan dock förväntas bli föreslagna i en särskild proposition till riksdagen.

Av övriga ändringar i civillagarna må här endast nämnas att disponibla pensionsmedel icke föranleder skyldighet att avsätta till skuldregleringsfond.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-26 22:06:09